Kako misliti partizansko umetnost?

Kulturni molk je pomenil, da ne smemo molčati

Dogodek NOB je zamajal vse identifikacije, splošno sprejete pozicije tako za nazaj kot za naprej

Nova knjiga Miklavža Komelja *Kako misliti partizansko umetnost?* predstavlja prelomno delo, je včeraj na njeni predstaviti povedal moderator Lev Centrih. To je monumentalno delo, ki deblokira mišljenje o partizanski umetnosti in kulturi. V njem najdemo poglobljeno analizo kulture in umetnosti v revoluciji, knjiga pa obenem prinaša ostro kritiko dosedanjih rokovanj s to problematiko v okviru različnih strok ter zavrača tako desničarsko averzijo do partizanstva, ker ta vidi samo kosti, kot levičarsko karnevalizacijo partizanskega gibanja, je še poudaril.

Pri svojem delu se je Komelj oprl na historični materializem, a ne da bi privolil v vulgarno sociologizacijo, ki pogosto spremlja marksistično teorijo umetnosti. Po drugi strani je partizanski boj in vlogo umetnosti v njem mislil v okviru teorije Alaina Badiouja, torej konceptov situacije, dogodka in invencije. Ena ključnih ugotovitev knjige je, da je partizanska umetnost pomenila prelom, postavila je nove koordinate mišljenja umetnosti, tako pretekle kot tiste, ki bo šele prišla. Pod vprašaj postavlja preteklo produkcijo, po drugi strani pa se vzpostavlja v razmerju do tega, česar še ni, torej umetnosti, ki šele prihaja. Partizansko obdobje s svojo umetnostjo je naredilo prostor za nastop nemogočega, je povedal Komelj. Ali, če si v tem kontekstu sposodimo avtorjevo končno poanto, dogodek NOB je zamajal vse identifikacije, splošno sprejete pozicije tako za nazaj kot za prihodnost, s tem pa, lahko dodamo, naredil prostor za mišljenje in odvijanje radikalno novega.

A partizanska umetnost ni prinašala homogene umetniške produkcije, pač pa se je v njej trlo različnih in celo protislovnih umetniških izrazov. V partizanski umetnosti ni enega svetovnega nazora, pač pa gre pri njej za množtvo nasprotujočih si opredelitev, je poudaril Komelj. Program partizanskega gibanja je po njegovem omogočil soobstoj teh razlik in mišljenje protislovij. Ali še, različnost je konstituirala enoten proces, ki naj bi spremenil razmerja med ljudmi in vlogo kulture v družbi.

Prelomnost partizanske umetnosti lahko vidimo tudi v njenem razmerju do kulturne dediščine. Če po eni strani drži, da je bila vsaj na začetku gibanja aktualna ideja rušenja starega, so si staro pozneje prisvajali, a na ta način, da so umetnost tradicije radikalno reinterpretirali. Tako so, denimo, Franceta Prešerna brali kot nadvse aktualnega avtorja, verz iz *Zdravljice*: »Bog živi vas Slovenke!« pa so brali v kontekstu splošne emancipacije žensk.

Zanimivo problemsko polje predstavlja tudi partizanski humanizem, ki ga v knjigi obdeluje Komelj. Pesmi Mateja Bora so, denimo, značilne po tem, da z vpeljavo neke nove dimenzije, ne le planetarne, ampak kozmične, postavljajo pod vprašaj nekatere privzete pozicije. Nemožnost absolutizirati smisel ali pomen nakaže mejo smisla, s čimer pojmovanje človeka dobi nove atribute. Partizanski humanizem tako ne priznava meje človeškega stanja, ampak temelji na negaciji slednjega, vpelje drugo dimenzijo, ki se je ne da zvesti na človeško.

Komelj je opozoril tudi na specifični status partizanske umetnosti, ki ni bila nadomestek za politiko, ampak je imela posebno obliko avtonomnosti. To pomeni, da se slednje ne da enačiti z avtonomnostjo umetnosti v meščanski družbi, ne privoli v larpurlartizem, obenem pa ni politično instrumentalizirana.

Če je partizanska umetnost imela določeno avtonomijo, je umetnost kolaborantske politike sprejela vnaprej ponujen in omejen prostor svojega delovanja, ki je imel v nasprotju s partizansko umetnostjo nacionalno simbolno konsistenco, je dodal Komelj. Kolaborantska stran se je sicer sklicevala na avtonomijo umetnosti, a je bila njena umetniška produkcija politično instrumentalizirana.

Knjigo je izdala založba *Cf, predstavitev v atriju ZRC SAZU pa je organizirala skupaj s prenovljeno knjigarno Azil, ki zdaj deluje na istem naslovu kot prej, a na nekoliko spremenjeni lokaciji.

Kulturni molk partizanov je po Komelju nasprotno pomenil, da ne smemo molčati, da moramo zavrniti (od politike) vnaprej ponujeni prostor, zato da bi vzpostavili nove politične in umetniške koordinate.

Jela Krečič

Foto Voranc Vogel

Miklavž Komelj

Dramober 2009

Ženske dramske pisave

Gledališče Glej, JSKD in KD Integrali so v sodelovanju z AGRFT UL izdali dramske novitete štirih avtoric

Po koncu četrtega festivala dramske pisave *PreGlej na glas!* je v soizdajateljstvu Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti (JSKD), Gledališča Glej in Kulturnega društva Integrali izšel zbornik dramskih besedil, ki so nastajala v okviru celoletnega slovensko-srbskega projekta *Teden nove drame* (od podpori novosadskega Sterijinega pozorja in kranjskega Tedna slovenske drame ter ob sodelovanju programa PreGlej in beograjske pobude Novadrama.org) in bila zadnje dni v slovenščini bralno uprizorjena v ljubljanskem CD.

Kot je v uvodniku *Ženska dramska (+ dramaturška) četvorka* zapisala urednica *Dramobera 2009*, dramaturginja **Ana Perne**, je omenjeni projekt nadaljeval predhodno vzpostavljeno in preizkušeno ravnanje ustvarjalnih delavnic, v okviru katerih so izbrane avtorice delo zastavile pred letom na ljubljanskem PreGleju, ga pozneje nadaljevale v sodelovanju z dramaturgom in režiserjem v Novem Sadu (kjer so letos spomladi v okviru Sterijinega pozorja doživele tudi prve bralne uprizoritve v srbščini) in zaokrožile zdaj v Ljubljani, ko so sodelovale z novimi dramaturgi in režiserji bralnih izvedb v slovenščini. Ob na novo vzpostavljenem sodelovanju programa *PreGlej na glas!* z dramaturškim oddelkom AGRFT Univerze v Ljubljani pa so objavljenim dramskim besedilom dodali še avtorske dramaturške analize oz. študije, ki so jih pripravile povabljene študentke višjih letnikov dramaturgije.

Simona Hamer, ki je študirala dramaturgijo na AGRFT in trenutno deluje v Gledališču Glej, se predstavlja s svojim drugim dramskim besedilom *Tik-tak*, ki ga je posvetila »svojim koreninam« in v katerega je zajela »neskončno« število dramskih oseb: »Lahko sta dva, trije, lahko jih je milijon ... Ker nihče od nas ni pravzaprav samo eno.« Dramaturška interpretka **Urša Adamič** je v svoji študiji med drugim zapisala, da je drama *Tik-tak* »krik trenutka, razpršen med množico ljudi brez imen, ki so ujeti med začetkom in koncem, vmes pa preživljajo prazen čas«.

Vanja Nikolić, ki je po diplomi primerjalne književnosti na akademiji v Novem Sadu vpisala še študij dramaturgije, se predstavlja z dramo *Connection* (poslovenila jo je Inga Remeta), ki je nastajala v okviru mednarodnega projekta *Second Life*. Po besedah interpretke **Anite Volčanjšek** so »vse štiri osebe obravnavane drame predstavljene po vzoru harvardske spletne domislice (Facebook); torej so javne in neprenehoma na očeh svojih (navideznih) prijateljev, kar je precej inovativen in svež pristop k pisanju in prav tako k branju ... Avtorica nam v drami prikaže propad mladih ljudi, ki jih je drugi svet posrkal vase in jih prepričal, da je ta svet pravi svet, kjer se prav tako lahko čustvuje oziroma funkcionira kot v vsakdanji resničnosti.«

Neja Repe se predstavlja z dramo *Zbiralci kosti*, s katero je pred kratkim diplomirala na dramaturškem oddelku ljubljanske AGRFT. Interpretka njenega besedila, dogajalno postavljenega v skrivnostno vasico, »kjer vaščani skrunijo grobove svojih bližnjih in se z njihovimi kostmi pogovarjajo na skupinskih srečanjih«, je **Tea Kovše**, ki je svoje razmišljanje o noviteti sklenila z ugotovitvijo: »Ujeto življenje brez ciljev in želja je prazno, zavito v sivino. Odločiti se moramo, ali bomo zbiralci kosti ... ali bomo izstopili iz začaranega kroga in odšli svojo pot.«

Beograjska pesnica **Tamara Šuškić**, ki študira italijanski jezik s književnostjo in je že objavila samostojni pesniški zbirki *Slika jedne slagalice* (2001) in *Private show* (2005), se predstavlja z igro, postavljeno na ladijsko palubo in v njeno klavstrofobično podpalubje, *Plovba* (*Plovidba*, v prevodu Marjane Marič). Kot je ugotovila interpretka **Mojca Ketiš**, je besedilo napisano »v dramski obliki, a se lahko mimogrede bere kot poezija. ... Nad gladino oceana se dogajajo odnosi ... v katerih so zasidrana primarna čustva, ki med potniki omogočajo pretakanje vseh vrst telesnih tekočin.«

Slavko Pezdir

Prejeli smo

Neposrečene kombinacije resne in zabavne glasbe

Pod zgornjim naslovom je Jure Dobovišek 25. novembra letos v Delu *objavil oceno nedavnega abonmajskega koncerta Simfoničnega orkestra RTV Slovenija. Na njegove zapise o izvedbah se doslej še nisem oglasil, ker pa je tokrat izpostavil mene osebno, si mu bom »drznil« odgovoriti. Čeprav je glasbeni avtoriteti, za kar se gospod Dobovišek glede na svoje zapise nedvomno ima, zelo težko oporekati oziroma sploh kar koli argumentirati, se bom potrudil, da ne bo ostalo le pri eni in edini resnici. In to čeprav se zavedam, da z odgovorom delam predvsem reklamo kritiku samemu.*

Kaj naj torej napišem na še eno »doboviškovščino«? Da bi o kakšnih ukrepih zoper kritikastra par excellence morda morali premisliti tudi v sicer resni in kredibilni časopisni hiši Delo*? Da je zabavništvo nekaj, česar jaz na zadnjem koncertu nisem slišal? Torej sem najbrž gluh? Ali pa sva bila z ocenjevalcem na različnih koncertih? Da javna služba in znotraj nje dejavnost Glasbenih programov in glasbene produkcije ni namenjena samo glasbenim epikurejcem, temveč vsem plačnikom RTV-prispevka, ki jim služim in sem jim odgovoren?*

Kot prvo naj znamenitemu kritiku pojasnim, da o programih ne odločam sam. Kot drugo, da je z mojo domišljijo za zdaj vse v redu. In kot tretje, da ni program Simfoničnega orkestra RTV Slovenija nobena štacuna, ampak resno delo, v katerem sodelujemo kompetentni zaposleni.

Da ne bom opletal tudi sam, imam za gospoda Doboviška naslednje sporočilo: njegovo p(r)ozorno uho največkrat ne ujame ali pa noče ujeti tistega, kar je na koncertih res pomembno. Osredotoča se na vse mogoče (v zadnjem primeru tudi name osebno), da bi zameglil odsotnost poznavanja glasbenega momenta v smislu, kdaj je za kakšno napako ali slabo izvedbo kriv orkester, kdaj dirigent, kdaj program in kdaj solist. Metanje komornih skupin in recitalov v isti koš (ali kritiko) z orkestralno glasbo je tudi imeniten dokaz, da »nemogoče« kombiniranje ni zgolj samo meni pripisana vrlina. Gospod Dobovišek ni pripravljen pogledati »skozi prste« oziroma izkazati dolžnega spoštovanja niti znamenitim domačim in tujim imenom, kar je načelna in topogledna etična drža resnega kritika.

Prav zato bo njegovo pisanje zame in za številne moje somišljenike vedno rahel piš oziroma nekaj, kar gre skozi eno uho noter in skozi drugo ven. Žal pa se vse prevečkrat izkaže, da kritizira zaradi kritiziranja in da v tem zelo uživa. Naj pripomnim in končam bolj optimistično – veselim se že in komaj čakam, da bo Jure Dobovišek izšel iz kritiške pubertete. Ni vse tako črno kot se bere in verjamem, da se v njem, vsemu navkljub, skriva talent. Le poiskati in izpiliti ga bo moral.

Saj bi se v svojem pisanju lotil še njegovih primerjav posnetkov z živimi izvedbami, kar Jure Dobovišek rad počne in kar je še en popoln nesmisel, vendar mi zmanjkuje časa in se moram vrniti k načrtovanju nove koncertne sezone. Sporočam tudi, da z moje strani pričujočo diskusijo na tem mestu ustavljam, se pa že veselim njegovega odgovora, s katerim bo znova zabaval staro in mlado.

Boris Rener, vodja OE Glasbeni programi in glasbena produkcija RTV Slovenija

Uspeh slovenskih književnikov v Neaplju

Na natečaju poezije in proze *Med besedami in neskončnostjo* (*Tra le Parole e'l Infinito*) v Neaplju, ki je letos potekal že deseto leto, so slovenski književniki v sekciji tujih avtorjev dosegli izjemen uspeh. Pesnica Vanja Strle je za dvojezično antologijsko zbirko pesmi *Kateri ogenj* (*Quale fuoco*) dobila nagrado kritikov, pesnica Tatjana Pregl Kobe pa je za svojo dvojezično zbirko pesmi *Ki boš spremenil podobo sveta* (*Che cambierà l'immagine del mondo*) dobila nagrado za knjigo po izboru predsednika žirije. Obe zbirki pesmi je prevedla prevajalka Jolka Milič. Nagrado za drugo mesto je za svoje prozno delo *Družinske parabole* (*Parabole famigliari*) v prevodu Petra Senizze dobil pisatelj Boris Pintar. V sekciji tujih avtorjev je bilo podeljenih šest nagrad, pri čemer so tri odšle v Slovenijo. **K. R.**

Ocena Operetna uprizoritev

Razigrano, brez zapletov in hujših razhajanj

Jure Dobovišek

Johann Strauss ml.: Netopir
režiser **Vito Taufer**
dirigent **Simon Robinson**
Opera in balet SNG Maribor
premiera 27. 11. 2009, zapis po nedeljski ponovitvi

Uprizoritev Netopirja potrjuje afiniteto Vita Tauferja do vedrega glasbenega gledališča – ob novi predstavi se človeku obudi spomin na režiserjev znameniti začetni operni uspeh z ljubljanskim Seviljskim brivcem. Tudi v operetnem polju se Taufer giba z zanj značilno odrsko radoživostjo (da ne zapišem uživaštvom), prav nalezljivo, saj se zdi, da se režija v preigravanju zabavnih položajev docela neobremenjeno sama zabava. Ne išče bodic, kritičnih podtonov, zanima jo komedijantski vrtinec tukaj in zdaj. V njem postanejo osebe dunajske operete podobne našim »znancem« (morda televizijskim), njihova hedonistična oz. erotična motiviranost pa je močno, vendar ne vulgarno stopnjevana.

Taufer začne igro v dnevni sobi z velemestnim prospektom in konča v bolj ali manj sodobnem zaporu, vzdolžnost odrskega prostora – scenograf je Samo Lapajne – pa daje mizansceni rahlo tračno konotacijo (filmično, marionetno ...). Režija namešča torej malo drugače, a pravzaprav ne drugje. Banketno dejanje z redukcijo glamurja na črno-belo fotografijo (oz. negativ?) kvečjemu zbudi pričakovanje bistvenega premika, ki pa se ne zgodi. Če Netopirja, v sveži preobleki, Taufer vendarle razgrinja predvsem kot nepremagljivo sladko, a zavestno pozabo, pa v enem samem trenutku, namreč v šampanjski pesmi Bratec moj, s Falkejevim hipnotiziranjem družbe ravno zgreši.

Vse nastopajoče je treba pohvaliti zaradi razigranosti. Pevsko pa vse kreacije niso bile zaokrožene. Na mestu je še ena splošna opazka: govorilo se je dovolj naravno in jasno, péti besedi pa je šlo slabše – slovenski nadnapisi (v slovenski predstavi) so prišli kar prav. Adele si v upodobitvi Petje Ivanove ne bomo zapomnili po slovenščini, gotovo pa po visokem pevskem lesku, v vstopni vokalizi prav belkantističnem, in po odrski mikavnosti. Če sem že omenil belkantizem: dispozicijo v tej smeri je kot sicer stranski pridelek v svoji vlogi nakazal Tim Ribič. Na tenorista kaže biti pozoren. Kakor koli že, njegov Alfred, južnjaški amantino-mačo, je zabaven, duhovit.

Rozalinda je trd pevski oreh. Andreja Zakonjšek-Krt ima zanjo prelahek glas, v duktusu brez primadonske suverenosti. Matjažu Stopinšku pa je Eisenstein pisan na kožo. Pozna se pevčeva operetna izkušnja. Jaki Jurgec (Falke) je nastopil učinkovito (pa z megafonsko siljeno projekcijo), kot zmeraj. Doktorja Blinda je gibko pel Dušan Topolovec. Dada Kladenik se z Orlovskim potrjuje v ansamblu kot nepogrešljiva, definirana moč (spielalt). Kar težko pa si predstavljam mariborskega Netopirja brez Emila Baronika (Frank). Pevci, ki se desetletja dolgo ne postarajo, dajejo glasbenemu teatru poseben čar. Ječarjeva govorna vloga mora biti prvaški igralski koncert. Doživeli smo ga. Vlado Novak oblikuje Froscha s trdo, včasih že rahlo zloveščo nemško mariborščino.

Glasbeno vodstvo Simona Robinsna: did the job. Brez zapletov in hujših razhajanj; in vendar ponekod s primanjkljajem elegance in zvočnega zanosa v muzikalnem gibanju (npr. uvertura). Zbor je zvenel prepasivno.

Prejšnji konec tedna sta se zvrstili premieri v ljubljanski in mariborski Operi. Dogodka sta po recepcijski uporabnosti (če se smem izraziti nekoliko grobo) osupljivo daleč vsaksebi. Ločujejo ju veki, pri čemer mariborski še zdaleč ni kakšen futuristični eksperiment, ampak zgolj takšno odrsko branje, ki nam omogoči, da tudi danes uživamo v učinku žanra, rojenega in determiniranega v nekem zdavnaj izginulem svetu. Sprašujem se le, ali gre v tem, da je slovenski nacionalni operni oder po dolgem času dal dobro postavitev prav v operetni sferi (in ne v operni), videti simptom ali zgolj naključje.

Foto Tadej Regent

Opereta Netopir – V ospredju Rosalinda von Eisenstein (Andreja Zakojšek Krt) in Gabriel von Eisenstein (Matjaž Stopinšek).

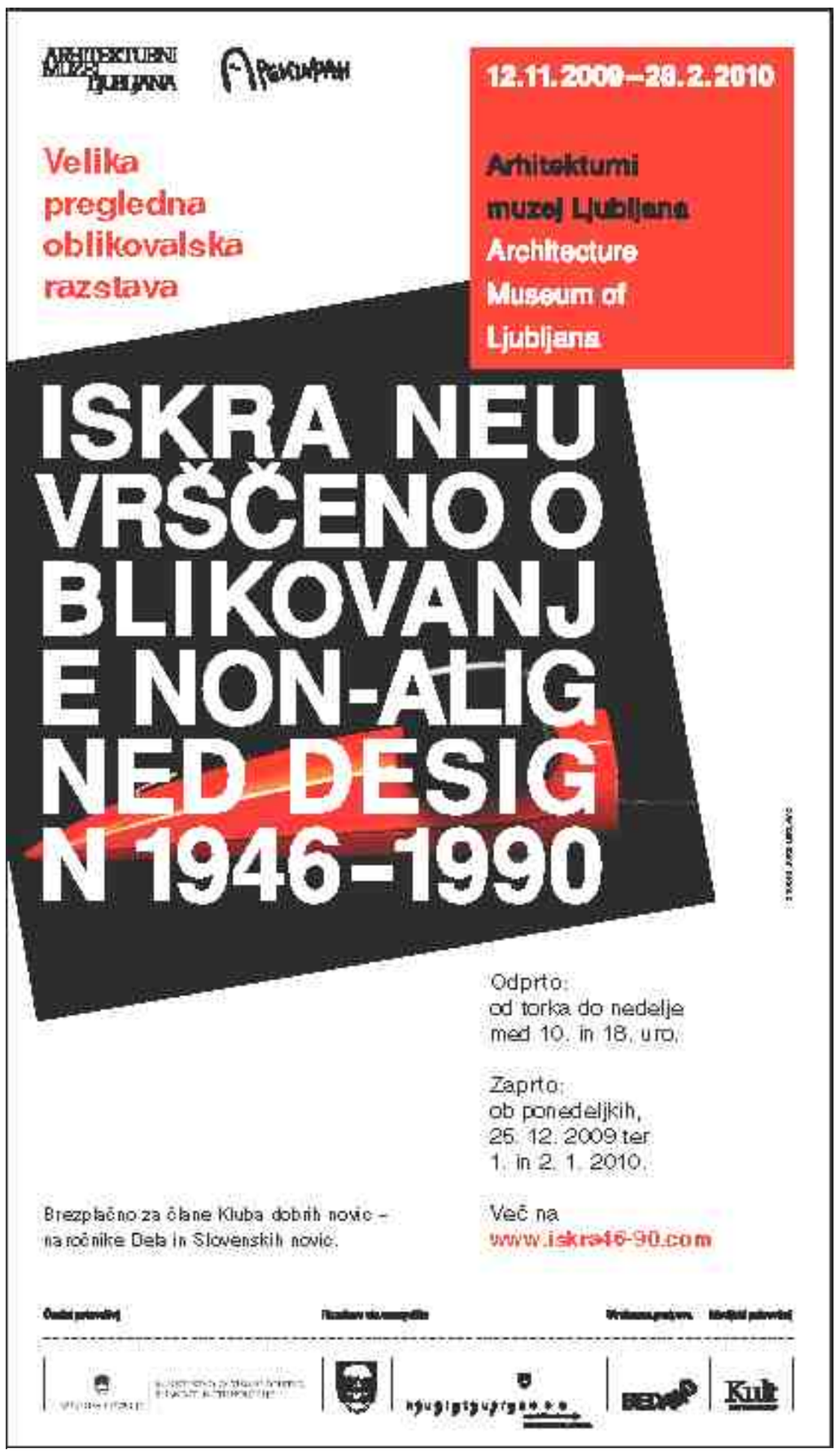

Nimate ideje, kaj pokloniti najdražjim?

Podarite letno naročnino na izbrani časopis in prihranite več kot: 31 EUR pri Delu, 60 EUR pri Slovenskih novicah in 6 EUR pri Nedelu

Letno naročnino na izbrani časopis plačajte decembra 2009 in si tako zagotovite sedanje cene ter poseben naročniški popust (10 % pri Delu, 25 % pri Slovenskih novicah, 12 % pri Nedelu). Letno naročnino plačate v enkratnem znesku vnaprej in v roku, ki je naveden na položnici. Cenik si lahko ogledate na spletnih straneh www.delo.si in www.etrafika.delo.si.

Darilo preprosto naročite po elektronski pošti narocnine@delo.si ali na eni od telefonskih številk: 080 11 99 ali 01 47 37 600. Potrebujemo vaše podatke, podatke obdarjenca ter izbrano naročilo (Delo, Slovenske novice, Nedelo). Obdarjenca bomo o prejetju darila obvestili po pošti.

DELO NOVICE NEDELO